

ארגון רבני צהר

צהר לאתיקה

הרב יובל שרלו
ראש תחום אתיקה בצהר
טל. 052-7906483
ycherlow@gmail.com

רחוב המלאכה 1
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

להוציא יקר מזולל (ירמיהו טו יט) – לקובץ על הקורונה

מגיפת הקורונה פוגשת אותי ומיילדת תובנות עמוקות בשני תחומי העיסוק העיקריים שלי, שאינם רק מקצוע אלא מרכז החיים. ראשון בהם הוא העולם האמוני, ובעיקר זה שיונק מהתנ"ך. שכן, החוויה שאנו עוברים כעת מתכתבת באופן עמוק עם מה שאני לומד ומלמד זה שנים רבות בעולם כתבי הקודש, בין כשאנו עוסקים באדם בתפישת המקרא, ובין כשאנו עוסקים בנוכחותו של הא-לוהים בעולמו. חלק גדול מסיפורי המקרא עוסק באפוסים ענקיים ובאירועים דרמטיים, והלימוד המעמיק והאינטנסיבי מעצב תפישות עולם כלפי דרמות גדולות, בין ביחס לאדם ובין ביחס לבורא עולם.

מיהו האדם המקראי? מחד גיסא, האדם המקראי מעוצב כבעל צלם א-לוהים, שהופקד על העולם כולו, שניתנו לו כוחות עצומים, ושהוא מרכז הבריאה. ספרי המקרא מתמקדים באדם הזה, נותנים לו מקום של כבוד, מעריכים מאוד את פועלו, ומבטאים זאת אפילו במקומות בהם נוצר עימות בינו ובין הא-לוהים. מאידך גיסא, בעולם המקראי בולטת שבריריותו של האדם, יכולת ההתמוטטות שלו מהיום למחר, "הסתרת פניך – הייתי נבהל". בין אם מדובר באסונות טבע ובין אם בתבוסות בשדה הקרב ובכיבוש ארץ ישראל על ידי אימפריות משעבדות – הוא מוצא את עצמו חלש מאוד ולעתים ללא אופק של ממש.

מאז מלחמת יום הכיפורים – לא פגשנו את ההתמוטטות האפשרית הזו. אמנם, במישור האישי חיים בתוכנו אנשים רבים שעולמם חרב עליהם באחת – בתאונות דרכים, במפולת כלכלית, בקריסת הבריאות – והלב יוצא אליהם, אבל כחברה חוינו חוויות בסיסיות מאוד של עוצמה והצלחה, התפתחות ופתיחת אופקים, שיצרה בנו גם תחושה עמוקה של קיימות נצחית. איומי מדעני הסביבה ופחדי הקרינה לא חלחלו לתוך התחושות הקיומיות. מגיפת הקורונה מפגישה עם צידה השני של החוויה האנושית: וירוס קטן אחד שמשתולל לו בעולמנו, ומאיים בקריסה עצומה של חברות שלמות. בינתיים נראה שאנו חווים את התחושה הזו ומרככים אותה בהנחה שתיכף תימצא התרופה, ואחריה החיסון, ושוב עוצמת האדם תגבר על חולשתו, אולם התובנה כי הווירוס הבא נמצא בדרך, וכי עוצמות מבוססות שלנו אינן מבטיחות דבר – מתכתבת מאוד עם העולם המקראי שידענו אותו בשכל ועתה אנו חיים אותו בפועל. דבר אינו יציב בעולמנו, ואין עוצמה שלא אורבת לה סכנת הנפילה.

מן הצד השני, הקורונה מאתגרת את עולם האמונה התנכ"י. אחד המסרים העיקריים בתנ"ך הוא העובדה שמאחורי המציאות הנראית לעין מסתתרת תבנית מוסרית ודתית, שהעולם מושפע ממנה. באמונתנו היהודית, ריבונו של עולם אינו בורא העולם בלבד, אלא גם מנהיגו. האמונה יונקת בין מבריאת העולם, אך גם מיציאת מצרים, בה התגלה הקב"ה כמי שמתערב בהיסטוריה. במקום בו מתרחשת קטסטרופה צריך לחפש את התשתית המוסרית או הדתית שאיפשרה אותה. ברם, תפישה דתית זו מאתגרת כיום בשני ממדים. ראשית, הווירוס אינו מתרגש. הוא אינו מתרגש מעמדות פוליטיות, מזהות לאומית, מעמדות מוסריות, מההבדלים שבין אולם התיאטרון ובין בית הכנסת וכדו', והוא אדיש לחלוטין לכל דבר שאינו ביולוגיה. לא זו בלבד, אלא שהוא אינו קשור לעם ישראל בלבד, אלא הוא תופעה אנושית כלל לאומית. הוא מהווה חידה של ממש לחיים בעולם פנימי בו יש סיבות מהותיות לתופעות מציאותיות.

ארגון רבני צהר
צהר לאתיקה

הרב יובל שרלו
ראש תחום אתיקה בצהר
טל. 052-7906483
ycherlow@gmail.com

רחוב המלאכה 1
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

שנית, גם כשאני מטמיע בעצמי את ההכרה שהאוניברסליות שלו אינה מהווה קושיה של ממש, שהלוא אפשר שהקב"ה מבקש ללמד את העולם כולו דבר מה על מצבה של האנושות – אנחנו נמצאים בחיים עמוקים של 'מכתב' (הקורונה) שאין אנו יודעים לקרוא בו, ולפענח את מסריו. התנ"ך מלמד כי זה היה עיקר תפקידו של הנביא – להיות הפרשן הפנימי של המציאות, אולם כיום אין לנו נביא. המנהיגים הדתיים המתיימרים להיות הפרשנים של המציאות מתגלים פעמים רבות כמניפולטיביים: הקורונה מוכיחה תמיד שמה שהם חשבו קודם נכון, ואת השינוי צריכים לעשות אנשים אחרים.

מהי התובנה הדתית שאפשר שיש ללמוד מכך? המכתב שאין לנו יכולת לפענח אותו ממיר את השאלה האמונית "מה אומר לנו הא-לוהים דרך הקורונה" לשאלה אחרת, טובה הימנה, וצנועה ממנה: "מה אני יכול לחולל מול הא-לוהים בעקבות מה שנוצר בי בקורונה". התובנה היא שחוסר היכולת לפענח את המכתב משמיט את הקרקע מהיומרה לקבוע מסמרות, ולטעון טענות וודאי. החיים האמוניים אינם אמורים לדעת את שאין ביכולתנו לדעת, אלא להיות חלק מרצון עמוק שלא להתעלם ממה שהאירועים הדרמטיים של הקורונה מסוגלים לחולל בנו ולא להחמיץ את הזדמנות התיקון. גם המגיפה הזו היא בעלת מטען דתי עמוק, אך הוא מופנה לעבודה פנימית של חיפוש הנקודות שבה היא פגעה בנו, ומתוכה את הדרך להפוך קללה לברכה.

מהי אפוא התובנה הדתית שהקורונה מותירה בי? ציר מכונן שמהווה צהר דרכו ניתן להאיר משהו חדש הוא התחושה העמוקה מאוד של הענווה. הענווה מול המציאות, שכן לעתים היא חזקה מאתנו, ולא כל דבר נמצא בגאון החיים שאנו מייחסים לעצמנו; ענווה מול העמדה הדתית יודעת הכל, שהלוא אין אנו יודעים דברים רבים, ומעבר לכך – יתרונה של האמונה אינו נמצא בשדה של התמודדות טובה יותר עם המשמעות הביולוגיות של הנגיף; ענווה ביחס למקומו של האדם בעולמו, היחס הנכון למבצרים שאנו סוברים שיגנו עליו ומתבררים כחלשים מול תופעות גדולות עלינו. ובכלל – תודעה עצמית של קיום מוגבל בהרבה ממה שסרנו.

ולמחשבות האלה יש גם השלכות מעשיות על הציר הנפשי הקיים בין ענווה המובילה לצניעות. ענווה מסוגלת להוליד צניעות תודעתית, של התבוננות שמפחיתה את תחושת המלאות העצמית, ויש בה אירוניה עצמית מחויכת מעט המלמדת על סדקים מבורכים בחשיבות העצמית שאנו רואים בה את קיומנו. לא פחות מכך – הצניעות היא גם מעשית. דוגמה לדבר: אחת התופעות שיש בי רצון עז שיישאר בחיינו הוא עולם החתונות הצנועות שנערכו בחודשים הארוכים. במשפחתי התחתנו שניים בחצר ביתם, ולא באולם; ללא בר אקטיבי וללא פילהרמונית מוקטנת; ללא תאורה משוגעת וללא מנות מפוארות – למעשה, הכיבוד היה סנדוויצ'ים אישיים משובחים. לא יותר. והתגלה לנו כי לא זו בלבד שאנו יכולים בלעדיהם, אלא שהחתונה עצמה השתחררה להיות מה שהיא באמת: כריתת ברית אמונים בין בני הזוג. החתונות הן דוגמה בלבד. פגשנו בתקופה הזו את האפשרות לחיות בלי הרבה מאוד מרכיבים שחשבנו שלא ניתן בלעדיהם – מאפייני חברת שפע הדוניסטית, אטימות למצוקות של האחר, ובעיקר – מרדף מתמיד אחר התפאורה החיצונית.

ארגון רבני צהר
צהר לאתיקה

הרב יובל שרלו
ראש תחום אתיקה בצהר
טל. 052-7906483
ycherlow@gmail.com

רחוב המלאכה 1
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

חווינו עכשיו את האפשרות לחיות בצניעות גדולה יותר, שיש בה ניקיון פנימי ואפשרות לכוננון מדויק יותר של החיים.

ב

שני בתחומים הוא האתיקה. אתיקה היא תנועת החיים המחייבת לשאול לא רק מה ניתן לעשות ומהם אופקי היכולת שלנו, אלא גם מה ראוי לעשות ובאיזו מידה. בשל כך, היא בדרך כלל מעצבנת, שכן היא מטילה חובה נוספת: לפעול רק אם יש לנו תשובה האם אכן ההתנהגות הזו ראויה. זו מגבלה נוספת שאנו כבני אדם נוטלים על עצמנו ומצווים בו. אנחנו מסוגלים ליירט מחבל שחמישים ילדים מקיפים אותו – אבל אנחנו שואלים האם ראוי לעשות כן; אנחנו מסוגלים בקלות לעשות שיימינג מכוער על היריבים שלנו – אבל אנו מציבים בפנינו את התביעה לבחון האם נכון לעשות כך; ההנדסה הגנטית כבר נכנסה לתוך השער, ואנחנו מציבים בפניה תביעות נוספות רבות.

בשנים האחרונות אני מרכז את תחום האתיקה בארגון רבני צהר. מדובר בהיקף עצום של תחומים, המבוססים על הנחת הבסיס שאין תחום כלשהו בחיים שאנחנו פטורים מלשאול עליו את השאלות האתיות. הקורונה פגשה אותנו, בצהר לאתיקה, מוכנים לעיסוק בסוגיות רבות הקשורות בהתנהגותו של האדם, אולם השיטפון הגדול של הנושאים חשף בפנינו את הצורך בעצום בביסוסה.

כשאני עובר (לצורך כתיבת דברים אלה) על היקף הנושאים שהופנו עלינו ובהם עסקנו בחודשים האחרונים – אני נדהם מהמודעות המתפתחת לתובנה של ממש בדבר הצורך העצום בהטמעת האתיקה בחיינו. במה עסקו השאלות? הן עסקו בהיבטים חברתיים של התמודדות ראויה עם סרבני בידוד חברתי, וההתלבטות בין החובה להתריע ואף להיאבק כנגדם, ובין האיסור החמור של הלבנת פנים והוצאת שם רע; הן עסקו בשאלות קדימות בטיפול רפואי, ואנחנו הצטרפנו לשלילת התייחסות למוגבלויות האדם כחלק משיקול הדעת של הקצאת משאבים מוגבלים; אין ספור סוגיות הקשורות להיבטים הכלכליים, לאתיקה של החלוקה הצודקת, ולא אתיקה של הפיטורין – מהי הדרך הראויה לעשותם, ועוד עשרות רבות של סוגיות אתיות שהקורונה הפגישה אותנו עימן. גם המישורים האישיים מאוד, כגון ההשלכות האתיות של תוצאות הבדידות, הריחוק החברתי, המורא מפני הלא-נודע, ושאר ההיבטים האנושיים – מהווים מרכיב בבניין מוסרי של החיים.

כאמור, עצם העיסוק באתיקה אינו חדש. הוא מהותו של האדם המוסרי, והחובה הדתית הכתובה בתורה של "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" מצטרפת למצפון האנושי שבלב כל אדם, שהם הדמות האנושית הראויה. אולם כמו בנושאים רבים אחרים – מגיפת הקורונה ריכזה בתקופת זמן קצרה קשת רחבה מאוד בין במישור המספרי של הסוגיות המעסיקות אותנו, ובין בטווח העצום למן דיני נפשות וכללי רפואה ועד לאנושיות הבסיסית של התנהגות ראויה ביחסי החברה, ולמן התלבטויות כלכליות ועד לשאלות של מדיניות.

ארגון רבני צהר
צהר לאתיקה

הרב יובל שרלו
ראש תחום אתיקה בצהר
טל. 052-7906483
ycherlow@gmail.com

רחוב המלאכה 1
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

חלק בלתי נפרד מהדיון האתי נגע כמובן גם באתיקה של ההנהגה. שאלות אתיות אינן צבועות בצבע של ימין ושמאל, ואינן נכנסת למגרות אוטומטיות. הן נאבקות במילה החדשה שנכנסה לתוך עולמנו - "הפוזיציה" - שטוענת למעשה שהכל פוליטי, וכל אחד מאמץ לעצמו את העמדה האתית רק כשהיא משרתת את מטרתו מלכתחילה, ואין מדובר ביושרה והגינות מצד עצמן. השיח הזה עומד בניגוד מוחלט למה שראוי שיהיה. האתיקה האמיתית מתנהלת מאחורי 'מסך הבערות', שהוא העיקרון הקובע שחובה לאמץ עמדה אתית ולא לעשות עליה מניפולציה. להפך, מבחינה של עמדה אתית נמצא בכך שהיא מהווה מצפן מעשי גם כשהיא פוגעת באדם המקבל עליו את עולה וכולם את עצמו מלעשות דברים לא ראויים.

בחינת ההנהגה בהיבט האתי מלמדת על מצוקה קשה מאוד בהיבט האתי של דרכה, וזאת ללא קשר כלשהו למיקום בקשת הדעות של החברה הישראלית. העובדה שרבים מאתנו לא אירחו את הוריהם הקשישים בליל הסדר, וחזו בבושה גדולה בהתנהגותם של ראשי המדינה שחגגו יחד עם בני משפחותיהם בליל הסדר, כשהם מפירים את הכלל האתי היסודי של הנהגה: "קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים"; בסדר גודל ענק בהרבה וללא קשר לעמדה המפלגתית: עצם העובדה שמבנה הממשלה הנוכחי אינו מאפשר התמודדות עם הקורונה, ומספר השרים מביח למעשה כי כל אחד ימשוך לכיוון אחר, וטלטלת ההחלטות של הממשלה נובעת מהמבנה הלא-אתי שלה, היא חלק בלתי נפרד מהביקורת האתית עליה, ושוב - ללא קשר למדיניות עצמה.

איזו תובנה עולה מכל אלה? דומה כי התובנה החיונית ביותר היא הנכונות להצטרף אל כל המבקשים להשיב את השיח האתי לרשות הרבים הציבורית. הדבר מחייב לצמצם את אט את "שיח חוסר האמון" שהשתלט עלינו. שיח זה אוטם את אוזנו מלהקשיב לעמדות הצד השני. אנו ממתגים אותן מיידית במשבצת מסוימת, והן הופכות להיות חסרות רלוונטיות, כיוון שהתייחסות אליהן מלכתחילה היא כאל "פוזיציה". חופש הדיבור והמחשבה הופכים לחסרי משמעות, לא בשל העובדה שסותמים את פי בעלי העמדות השונות, אלא בשל העובדה שאין להן עוד משמעות, כי אנחנו כלל לא מקשיבים, ואיבדנו את האמון שאפשר שחלק מניצוצות האמת נמצאות דווקא בצד השני. מציאות רעה זו, המעקרת את המיטב שבחברה הפתוחה והדיאלוגית, היא גם הסכנה הגדולה ביותר לעקרונות האתיים. אף הם מגוייסיים באופן מידי כדי לשרת עמדות מסוימות, ועל כן גם להם אין משמעות של ממש. הבוחן את הטענות השונים שנאמרים בשיח הציבורי נחשף לכך שרובו המוחלט הוא הטחה הדדית של 'הוכחות' שהעומד מנגד אינו מתכוון באמת למה שהוא אומר, ועמדותיו מגויסות לתצרוכת אישית. הדבר היה ידוע גם קודם, אולם הוא הולך ומחריף מסיבות שונות, ומגיפת הקורונה מלמדת גם את הסכנות הגדולות הממשיות הטמונות בו.

ג

האם התובנות האלה תחזקנה מעמד? מוקדם מידי לענות על שאלה זו. למעשה, מוקדם מידי אפילו לשאול אותה, כיוון שאין אנו יודעים עדיין את עוצמת המפגש עם הקורונה, מה יהיו תוצאותיה, וכיצד ניראה לאחר שתשכך הסערה. לא זו בלבד, אלא שלמדתי שמטבעם של דברים - התמורה שאירועים מחוללים אינה גדולה. ארבעים יום לאחר מעמד הר סיני רקד עם ישראל סביב עגל הזהב. תובנות מהותיות מחוללות

ארגון רבני צהר
צהר לאתיקה

הרב יובל שרלו
ראש תחום אתיקה בצהר
טל. 052-7906483
ycherlow@gmail.com

רחוב המלאכה 1
לוד 71520
טל. 0523286269
פקס. 08-9152280

office@tzohar.org.il
www.tzohar.org.il

שינויים במציאות רק כתוצאה מעבודה עמוקה, תרגול, נכונות לסובב את הספינה, ופחות מכוח אירועים חיצוניים שנוחתים עלינו. על כן, איני יודע אם אמצא את הענווה והצניעות כדרכי החיים ברמת נוכחות גדולה יותר, כמעצבים את עולמי, ואיני יודע אם אצליח להיות חלק מנקיות אתית גדולה יותר בעקבות מה שאני מבין ביתר שאת עתה.

אבל ההזדמנות להירתם למה שמגיפת הקורונה מסוגלת לחולל בתוכנו – קיימת. וכיוון שכך, יש באפשרות אנשים שמבקשים לממש את התובנות העמוקות שהתעוררו בהם בימים האלה למצוא דרך משותפת לחלוק אותן עם מי שמוכן להקשיב, ועוד יותר – עם מי שמבקש שהתקופה הקשה הזו לא תחלוף רק בהתרת צלקות קשות – רפואיות, חברתיות וכלכליות – על הסובב אותן, אלא גם תאפשר להוציא יקר מזולל, ולהיות חלק מתנועת תיקון שאנו נדרשים לה בעת הזו.